

Asia: VN/10831/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Väliotsikot

Yleiset huomiot mietinnöstä ja siihen sisältyvistä ehdotuksista sekä ympäristörikosdirektiivin velvoitteiden täytäntöönpanosta

Kestävän yhteiskunnan rakentamiseen tarvitaan myös uskottavaa lainvalvonta- ja seuraamusjärjestelmää. Hallituksen esityksen luonnoksessa on löydetty toimivia tapoja saattaa ympäristörikosdirektiivin edellyttämät muutokset osaksi kansallista lainsäädäntöä. Esitetyt uudet kriminalisoinnit

vaikuttavat kattavasti muotoilluilta ja ovat arvokas ja käytännön valvontatyössä merkityksellinen osa ympäristön ja luonnon nykyistä korkeampaa suojaa yhteiskunnan taholta.

Suomen ympäristökeskus toimii sekä ympäristöalan lupa- ja valvontaviranomaisena että tutkimuslaitoksena. Ympäristötiedon näkökulmasta ympäristöön kohdistuvilla teoilla voidaan aiheuttaa sekä ympäristölle että luonnolle erittäin haitallisia ja pitkäaikaisia – joskus peruuttamattomia - seurauksia

ja pilaantumista. On siis perusteltua, että rikoslain säännöksiä täsmennetään ja täydennetään, jotta tällaisiin tekoihin puuttuminen rikosoikeuden keinoin on jatkossa entistä selkeämpää ja kattavampaa. Syke on valvontaviranomaisen roolissa törmännyt voimassa olevan lainsäädännön rajoitteisiin ja puutteisiin ja pitää nyt esitettyjä muutoksia kannatettavina ja pääosin riittävinä.

Nyt käsittelyssä olevan hallituksen esitysluonnoksen alalla Syke on toimivaltainen viranomaisena EU:n jätesierro-, f-kaasu-, CITES-, otsoni-, POP (pysyvät orgaaniset yhdisteet)- ja elohopea-asetusten mukaan sekä toimii markkinavalvontaviranomaisena liikennepolttoaineiden laadun ja kylmäaineiden ja niitä sisältävien laitteiden myynnin osalta sekä geenivaralain mukaisena kansallisena yhteyspisteenä ja kansallisena toimivaltaisena viranomaisena. Lisäksi Syke toimii geenitekniikkalain mukaisena valvonta- ja asiantuntijaviranomaisena sekä EU:n PIC-asetuksen mukaisena nimettynä kansallisena viranomaisena ja asetuksen noudattamista valvovana viranomaisena.

Yleisesti yhteiskunnassa on huolehdittava, että valvontaviranomaisilla on resursseja valvoa ympäristölainsäädäntöä tehokkaasti, jolloin valvonnan kautta päästään puuttumaan riskialttiisiin toimintatapoihin ennen kuin nämä muuttuvat niin vakaviksi, että ne tulevat arvioitaviksi rikoslain

säännösten valossa. Riittävä resurssointi on tärkeää myös siksi, että valvonnassa pystytään dokumentoimaan kattavasti ja luotettavasti valvontahavainnot, jotta ne ovat helposti hyödynnettävissä mahdollisessa rikosprosessissa.

Syke näkee, että ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpanotyö tulee olemaan laaja-alaista ja se voi vähäisessä määrin vaatia myös Syken asiantuntemuksen hyödyntämistä. Nykyisellään Syke on jäsenenä kansallisessa ympäristörikostorjunnan seurantaryhmässä ja alueellisissa yhteistyöryhmissä sekä kommentoi ympäristörikostorjunnan strategian uudistustyötä. Lisäksi Syke osallistuu EU:n piirissä valvontayhteistyöhön ja sen kehittämiseen.

Valvontaviranomaisilla tulee myös olla mahdollisuus osallistua muuttuneita rikoslain säännöksiä koskeviin koulutuksiin, sillä nämä tukevat valvontatyötä ja viranomaisyhteistyötä.

Huomiot syyteoikeuden vanhentumista koskevista ehdotuksista (rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentti)

-

Huomiot rikoslain 9 luvun 5 §:ään ehdotettavista, yhteisösakon asteikkoa koskevista muutosehdotuksista sekä ehdotuksista pakoterikoksia koskevan yhteisösakon asteikon osalta (rikoslain 46 luvun 13 §)

Oikeushenkilön rangaistusvastuuseen luonnoksessa esitetyt muutokset vastaavat tarpeeseen tehdä yhteisösakosta uskottava seuraamus. Ympäristöön, terveyteen ja luontoon liittyviä säännöksiä kiertämällä tai noudattamatta jättämällä voidaan liiketoiminnassa saavuttaa merkittävää kilpailuetua ja nyt ehdotettu muutos erilaisista asteikoista liittyen yleiseen ja erittäin suuria yhteisöjä koskevaan rangaistusvastuuseen on tasapainoinen.

Huomiot törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämistä ja terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia koskeviin pykäliin ehdotettavista muutoksista (rikoslain 15 luvun 10 § ja 34 a luvun 1 §) sekä niihin liittyvistä muutosehdotuksista (rikoslain 1 luvun 7 § ja 34 a luvun 15 §)

-

Huomiot ympäristön turmelemista koskevaan pykälään (rikoslain 48 luvun 1 §) ehdotettavista muutoksista

- a) 1 momentti
- b) 2 momentti
- c) 3 momentti
- d) ehdotettava uusi 4 momentti

-

Huomiot ympäristörikkomusta ja tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskeviin pykäliin (rikoslain 48 luvun 3 ja 4 §) ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot ehdotettavista uusista jäterikosta ja törkeää jäterikosta koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 luvun uudet 4 a ja 4 b §:t)

-

Huomiot ehdotettavista uusista ilmakehän heikentämistä ja törkeää ilmakehän heikentämistä koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 luvun uudet 4 c ja 4 d §:t)

Erityisen positiivinen muutos Syken näkökulmasta on esitetty abstraktin vaaraedellytyksen poistuminen tilanteista, joissa tarkastellaan EU:n f-kaasu- ja otsoniasetusten mahdollisia noudattamatta jättämisistä. Näiden veloitteiden kiertämisellä voi myös saavuttaa liiketoiminnassa merkittäviä voittoja, jolloin on perusteltua säätää oikeushenkilön rangaistusvastuusta näihin tekoihin liittyen. Esitysluonnoksen sivulla 319 yksityiskohtaisissa perusteluissa koskien uutta rikoslain 48 luvun 4 d §:ä (Törkeä ilmakehän heikentäminen) kuvataan kvalifioidun tekemuodon arviointiperusteita. Syke esittää, että yksityiskohtaisiin perusteluihin täsmennetään sitä, että otsoni- ja f-kaasuasetukset tunnistavat ilmakehää lämmittävältä vaikutukseltaan erilaisia kaasuja ja vaikutuksen arvioinnissa on käytössä asteikko (Global Warming Potential eli ns. GWP-arvo). Rikoslain mukaan tekoja arvioitaessa tämä teon kohteena olleen kaasun ilmastolämpenemispotentiaali tulisi ottaa huomioon, sillä pelkkä kaasun määrä ei välttämättä kerro teon vakavuudesta.

Huomiot ehdotettavista uusista ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta ja törkeää ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 luvun uudet 4 e ja 4 f §:t)

Syke esittää, että HE-luonnoksen sivulla 250 olevaa kuvausta pysyvistä orgaanisista yhdisteistä (POP) annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen markkinoille saattamisen sääntelyä koskevaa kuvausta täsmennetään: asetukseen sisältyy markkinoille saattamista koskevia säännöksiä, mutta ei ”markkinoille saataville asettamista” koskevia säännöksiä. On pysyvistä orgaanisista yhdisteistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen näkökulmasta perusteltua säätää markkinoille saattaminen rangaistavaksi.

Syke huomauttaa, että sivulla 310 on tekstikohta, jossa POP-jäte ja vaarallinen jäte rinnastetaan ja että POP-jäte ja vaarallinen jäte ovat lähtökohtaisesti kaksi eri asiaa:

” Pysyvistä orgaanisista yhdisteistä annetun asetuksen vastainen vaarallisen jätteen käsittely on nykyisin rangaistava rikoslain 48 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan j alakohdan mukaisesti sillä edellytyksellä, että teko on omiaan aiheuttamaan esimerkiksi ympäristön pilaantumista.”

Esityksen tekstiä olisi välttämätöntä täsmentää siltä osin, että on selvää, missä tilanteissa POP-jätteen käsittelyrikkomukseen tulisi sovellettavaksi ankarampi rangaistussäännös.

Pysyviä orgaanisia yhdisteitä koskevan sääntelyn näkökulmasta ei ole perusteltua säätää asetuksen liitteiden I ja II aineita koskien erilaisesta rangaistavuudesta. Ympäristörikosdirektiivissä on kuitenkin päädytty tällaiseen sääntelyratkaisuun. Syke esittää vielä harkittavaksi esityksen jatkovalmistelussa, josko tässä Suomella on mahdollisuus mennä direktiivin asettamaan minimisääntelyta-soa pidemmälle: liitteiden ainoa ero on, että liitteeseen II voidaan lisätä aineita, joille myönnetään ei-määräaikaista vapautuksia, jotka on spesifioitu. Muut käytöt on kielletty.

Huomiot ehdotettavasta uudesta vieraslajirikosta koskevasta rangaistussäännöksestä (rikoslain 48 luvun uusi 4 g §)

-

Huomiot luonnonsuojelurikosta koskevaan pykälään (rikoslain 48 luvun 5 §) ehdotettavista muutoksista

Luonnonsuojelurikoksen tunnusmerkistöön tehtävät muutokset ja oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottaminen niihin on kannatettavaa. Hallituksen esityksen perusteluihin olisi kuitenkin hyvä esimerkinomaisesti täsmentää, millaisissa tilanteissa voitaisiin 4 momentin mukaisen soveltamisalan

rajauksen mukaan katsoa, että jonkin teon merkitys luonnonsuojelun kannalta on vähäinen. Tarkemmat perustelut tältä osin olisivat tärkeitä käytännön soveltamistilanteissa ja olisivat viranomaisille apuna myös kansalaisia ohjeistettaessa.

Huomiot ehdotettavasta uudesta ympäristön tuhoamista koskevasta rangaistussäännöksestä (rikoslain 48 luvun uusi 5 b §)

-

Huomiot ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehtyä ympäristörikosta koskevaan pykälään ehdotettavista muutoksista (rikoslain 48 luvun 10 §)

-

Huomiot rikoslain 48 ja 48 a lukuun ehdotettavista uusista soveltamisalasäännöksistä, jotka koskevat tietyissä tilanteissa luvan nojalla toimimisen rinnastamista ilman lupaa toimimiseen (rikoslain 48 luvun 7 a § ja 48 a luvun 4 b §)

-

Huomiot ehdotettavista uusista metsäkatorikosta ja törkeää metsäkatorikosta koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 a luvun uudet 3 c ja 3 d §:t) sekä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaan rikoslain 48 a luvun 6 a §:ään ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot pakkokeinolakiin ja poliisilakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot kansalaisuuslakiin, rajavartiolaitoslakiin ja Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettuun lakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot hankintalakiin ja erityisalojen hankintalakiin ehdotettavista muutoksista

Hallituksen esityksen luonnoksessa ehdotetaan lisättäväksi uusia ympäristörikoksia hankintalain (1397/2016) 80 §:n pakollisiin poissulkuperusteisiin ja Syke katsoo lisäyksen olevan tarpeellista ja johdonmukaista törkeiden tekemuotojen osalta.

Huomiot rikosrekisterilakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot merenkulun ympäristönsuojelulakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot luonnonsuojelulakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot Suomen talousvyöhykkeestä annettuun lakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annettuun lakiin ehdot

-

Huomiot EU:n metsäkatoasetuksen velvoitteiden valvonnasta ja seuraamuksista annettuun lakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot muista ehdotettavista lainsäädäntömuutoksista

-

Huomiot ympäristörikosdirektiivin säännöksistä, joiden ei mietinnössä katsota edellyttävän lainsäädäntömuutoksia

-

Huomiot ehdotusten pääasiallisten vaikutusten tarkastelusta

-

Huomiot muita toteuttamisvaihtoehtoja koskevasta arvioinnista

-

Huomiot suhdetta perustuslakiin ja säätämisympäristöstä koskevasta jaksosta

-

Muut huomiot

-

Juslen Jenni

Johdon tuki/viranomaispalvelut koosti lausunnon; valmisteluun osallistuivat